

DLA doktori értekezés tézisei

Árvayné Nezvald Anett

Takács Jenő Magyarországon keletkezett vonósművei

Témavezető: Dr. Mohay Miklós egyetemi tanár

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású

doktori iskola

I. A kutatás előzményei

Takács Jenő (1902-2005) zeneszerző élete felölelte az egész 20. századot. A Sopron melletti Cinfalváról indult, és az élete négy világrészen zajlott. A soproni, bécsi tanulóévek után Kairóban, Manilában tanított, majd Pécsre került, ahol a Konzervatórium igazgatója lett. Innen Cincinnatibe vitte az útja, végül szülőfalujába, Cinfalvára tért vissza. Ausztriában magyar zeneszerzőnek, Magyarországon osztráknak tartották, zeneakadémiai professzora egyiptomi Bartóknak. Saját zenei nyelvet alakított ki, amely mindig a magyar zenei kincsekre épült, de engedte, hogy hassanak rá a különböző más népek kultúráinak zenéi is.

Olyan nagyságokat tudhatott közeli ismerősének, jó barátjának, mint Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő, Ligeti György, Paul Hindemith, Darius Milhaud, Yehudi Menuhin és még sorolhatnánk. Mindezt nyitott, barátságos, közvetlen egyéniségének, széleskörű érdeklődésének, műveltségének, egyéni, jó humorának köszönhetette. Mindannyiunk előtt példaként állhat a hazánkban sajnos a mai napig méltatlanul mellőzött kiváló zongoraművész, zeneszerző, népzenekutató. Zenei nagyság, aki széles körű műveltségével, emberi és művészi függetlenségével minden körülmény között megőrizve alakította ki egyéni zenei világát. Sajnos elenyésző hazánkban azon koncertek száma, ahol felhangoznának alkotásai, ezek is inkább zongoraművei, vonósművei még ennél is ritkábban.

20 éve Sopronban élő, a régió zenei életében aktívan résztvevő zenészként, a 194 éve fennálló Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar jelenlegi koncertmestereként, a Soproni Egyetem oktatójaként, vonós kamarazenészként és nem utolsósorban a Takács Alapítvány Kuratóriumának tagjaként feladatomban és kötelességemnek érzem, hogy Takács Jenő vonós műveinek mélyreható tanulmányozásával, felfedezésével, megismerésével foglalkozzam.

Disszertációm megírásával elsődleges célom az volt, hogy felkutassam, megtaláljam azokat a hegedű- illetve vonós kamaraműveket, amik eddig nem kerültek kiadásra, nem voltak elérhetőek a nagyközönség számára, csak a levelezésekből, emlékiratokból tudunk létezésükről. E művek kutatásával, részletes tanulmányozásával, elemzésével nem csak felfedezni, hanem népszerűsíteni is szeretném ezeket a vonósdarabokat, illetve digitalizálni a kéziratokat, hogy mielőbb kiadásra kerülhessenek a közeljövőben.

II. Források

A téma feldolgozásához mindenekelőtt a kottákra, felvételekre, a szerző levelezéseire, emlékeire, feljegyzéseire támaszkodtam.

- Takács Jenő: Erinnerungen an Béla Bartók. (Wien: Doblinger, 1982.)
- Takács Jenő: Erinnerungen, Erlebnisse, Begegnungen. (Eisenstadt: Burgenländisches Landesmuseum, 1990.)

Óriási segítség volt számomra dr. Radics Évának, a Grazi Zeneművészeti Egyetem nyugalmazott tanárának Takács Jenőről szóló könyvei:

- Cinfalvától Cinfalváig. Takács Jenő élete és munkássága. (Budapest: Masszi Kiadó, 2002.)
- Takács Jenő élete és munkássága. 101 év krónikája. (Szentgotthárd: Virtuart, 2003.)

Takács Jenő személyéről vallomások gyűjteménye maradt fenn a 100. születésnapjára készített kiadványban, melyben zeneszerzőtársak, zenészbartók szólalnak meg:

- Heindl, Christian Dr.: Jenő Takács Festschrift zum 100. Geburtstag. (Wien: Doblinger, 2002.)

Ezen kívül igyekeztem minél több háttérinformációt beszerezni a sajtóban, folyóiratokban megjelent Takács Jenőről szóló tudósításokból, cikkekből, amelyek akár koncertek beszámolójaként, akár évforduló ünneplése kapcsán jelentek meg. Ezekből az írásokból még inkább közel kerül hozzánk a zeneszerző, a zongoraművész, az ember, a társ, a barát.

III. Módszer

Dolgozatomat három fő részre tagoltam.

1. Takács Jenő életpályája
2. Bartók-hatások: találkozások, levelezések, művek
3. Magyarországon született művek bemutatása, elemzése

Az első részben fontosnak tartottam Takács Jenő életpályájának felrajzolását, hiszen hazánkban sajnos még mindig nem eléggé ismert az ő életútja, tevékenysége. Ezen belül is nagyobb hangsúlyt kívántam fordítani a magyarországi tevékenységére, amely három élesen elhatárolható életszakaszból állt: a tanulóévek Cinfalván és Sopronban 1916-tól 1926-ig, a középső termékeny időszak Sopron-Szombathely-Pécs városában 1939-től 1948-ig, és a szülőföldre való végső hazatérés 1970-ben.

Minél többet olvastam Takács Jenőről, annál nyilvánvalóbbá vált számomra, hogy Bartók Béla személyisége hihetetlen mértékben hatással volt rá. Emiatt kezdtem el jobban kutatni ebbe az irányba, fellelni összes levelezésüket, Takács Jenő visszaemlékezéseiből kigyűjteni a Bartókra vonatkozókat. Hamar világossá vált számomra, hogy egy külön fejezetet kell szánnom a dolgozatomban ennek a meghatározó kapcsolatnak.

A harmadik részben pedig a magyarországi időszak alatt keletkezett vonósműveket elemeztem. A művek elemzésénél alapvetően a kották tanulmányozását vettem alapul. Ezen túl meghallgattam elérhető felvételeket, illetve magam is gyakoroltam, játszottam ezeket a műveket. Az elemzések nem zeneelméleti vagy zenetudományi szempontok alapján készültek, inkább egy gyakorlott zenész rálátásával, azt kutatva, hogy az egyes zeneművek honnan származnak, milyen inspirációk alapján születtek, milyen zeneszerzői fogások, módszerek tették őket klasszikus értelemben vett közönségsdarabokká.

IV. Eredmények

Takács Jenő életműve, ezen belül is a vonós műveinek felkutatása, megismerése egy nagyon izgalmas időutazással ért fel. Az alkotói időszaka mind történelmi, mind kulturális szempontból rendkívül változatos volt, hiszen egy egész évszázadot ívelt át. Az a tény, hogy százhárom évig élt, és ezalatt az idő alatt beutazta az egész világot, megismerve rengeteg kultúrát a tradicionális törzsi népek zenéjétől a dodekafóniáig, rendkívüli módon tette színessé zeneszerzői tevékenységét, amely nem csak számszerűen gazdag életművében mutatkozik meg, hanem azok sokféleségében is. Egész élete során a gyermeki kíváncsiság felfedező erejével keresett és próbált ki a komponálásban új utakat, új lehetőségeket, legyen az akár nem megszokott hangszerek összeállítása, vagy akár régebbi műfajok újragondolása.

Takács Jenő pályafutására kimondottan nagy hatással voltak kollégái a világ minden tájáról, művészbarátai, akikkel nem csak szakmailag volt figyelemreméltó a kapcsolata, hanem egész életén át tartó személyes barátság is társult mellé. Ezeknek a kapcsolatoknak az inspirációjára is számos alkotása született, sőt ezeket a zeneművész barátok előszeretettel vették fel a repertoárjukba, és adták elő koncertjeiken, így ezáltal életre is keltették ezeket a műveket.

A disszertációm által kitűzött cél, ami Takács Jenő vonósműveinek felkutatása és népszerűsítésük lehetőségeinek megtalálása volt, közel áll a megvalósuláshoz. A Takács Jenő Alapítvány Kuratóriumának támogatásával megkezdődtek az egyeztetések az Universal Music Publishing–Editio Musica Budapest kiadóval, elsőként Takács Jenő: Szvit hegedűre és zongorára 1922 opus szám nélküli művének kiadásáról. Nagy örömmel tölt el az a tudat, hogy a disszertációm megírásához nélkülözhetetlen és szükséges kutatási folyamat, amelyben könyvtárak, levéltárak látogatása mellett számtalan cikk, folyóirat, tanulmány, levelezés, könyv, kotta áttanulmányozása és elemzése szerepelt, eredményt hozott, amely nem csak szimplán egy elméleti munka, hanem jövőbe mutató gyakorlati hozadéka is született azáltal, hogy ezek a fellelt kéziratok kották egy könyvtár pincéjéből újra felszínre kerültek. Nyomtatásban való megjelenésük által eljuthatnak előadóművészekhez, akik reményeim szerint – Takács zeneművész barátainak lelkesedéséhez hasonlóan – szívesen fogják saját repertoárjukat bővíteni és koncertjeiket színesíteni ezekkel a darabokkal.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Hangversenyek:

– 2015. május 12. Liszt bérletes koncert: A magyarok öröme

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar koncertje

Műsor:

Ludwig van Beethoven: István király – nyitány, op. 117

Ludwig van Beethoven: F-dúr románc, op. 50

Takács Jenő.: Rapszódia, op. 49a

Takács Jenő.: Passacaglia, op. 73

Paul. Wranitzky: C-dúr szimfónia, op. 2 „A magyarok öröme

Szólista: Wolfgang Göllner, Koncertmester: Árvayné Nezvald Anett

Vezényel: Kamp Salamon

– 2021. június 4. Fertőrákosi Barlangszínház Dohnányi termének felavatása

A fejlesztéseknek köszönhetően kialakításra került a kamarakoncerteknek teret adó kisebb barlangcsarnok. Hét, Sopronhoz szorosan kötődő zeneszerző - köztük Takács Jenő - kapott helyet azon az interaktív kiállításon, ami a Dohnányi teremben megtekinthető. A látogatók nem csak elolvashatják e zeneszerzők zenei tevékenységeit, hanem bele is hallgathatnak műveikbe, köztük:

Takács Jenő: op. 49-es Rapszódia Árvayné Nezvald Anett hegedűszólójával hallgatható meg, közreműködik a Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar, vezényel Oberfrank Péter

A Dohnányi terem avatóján az alábbi műsor hangzott el:

Dohnányi: Trió-szerenád op. 10

Takács Jenő: Tiberika Duók op. 103

Goldmark Károly: a-moll vonóskvintett, op. 9

Liszt: Szerelmi álmok (vonósnégyes átírat)

Bartók: Erdélyi táncok

Előadták: Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar Kamaraegyüttese

Árvayné Nezvald Anett koncertmester vezetésével.

– 2022. március 6. Pastorale koncert Sopron Liszt Ferenc Konferencia és Kulturális központ

Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar vezényel: Kóczán Péter

Szólista: Kiss-Szabó Viktória-zongora

Koncertmester: Árvayné Nezvald Anett

Műsor:

Mozart: 26. Esz-dúr szimfónia, K 184

Takács Jenő: Tarantella, op. 39

Beethoven 6. szimfónia, op. 68

CD:

– 2019 júniusában lehetőségem nyílt szólistaként a Soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar 190. évfordulójára készített CD-felvételén megörökíteni Takács Jenő op. 49 Rapszódiaját vonószekari kísérettel. Vezényelt Oberfrank Péter.

